

УДК 94.769

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-2-9>

Михайло ТИМОШИК,
 orcid.org/0000-0001-5105-0241

кандидат економічних наук,
 докторант

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
 (Тернопіль, Україна) yashchushchak@gmail.com

НАГОРОДНА ПОЛІТИКА ІМПЕРІЙ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РОСІЙСЬКОЇ, ОСМАНСЬКОЇ ТА АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ІМПЕРІЙ

Дана стаття представляє комплексне порівняльне дослідження нагородних систем трьох найбільших імперій Східної Європи та Близького Сходу в період XVIII–XX століть. Розглядаються особливості формування та функціонування нагородних практик у Російській, Османській та Австро-Угорській імперіях як інструментів державного управління, соціальної інтеграції та легітимзації імперської влади. Аналізуються історичні передумови становлення нагородних систем у кожній з імперій, їхній зв'язок з релігійними традиціями, військовою організацією та адміністративними структурами багатонаціональних держав.

Дослідження виявляє специфічні риси нагородної політики кожної імперії, зумовлені особливостями їхнього політичного устрою, культурних традицій та геополітичного становища. Особлива увага приділяється аналізу ролі нагородних систем у процесах модернізації та вестернізації східних імперій, а також їх адаптації до європейських стандартів нагородних практик. Розглядаються механізми використання орденів і медалей для інтеграції різних етнічних і релігійних груп в єдиний імперський простір і підтримки лояльності еліт на периферії.

Компаративний аналіз включає вивчення структурних особливостей нагородних систем, ієрархії орденів, критеріїв нагородження та соціального складу кавалерів у кожній з імперій. Досліджуються відмінності в символіці та ритуалах нагородження, що відображають культурні та релігійні традиції кожної держави. Особлива увага приділяється аналізу впливу європейських нагородних практик на формування імперських систем і процесам культурного трансферу в сфері церемоніальних традицій.

Стаття досліджує роль нагородних систем у дипломатичних відносинах між імперіями та їх використання як інструментів міжнародної політики. Аналізується практика взаємного нагородження представників різних імперій, роль орденів у зміцненні союзницьких відносин і демонстрації імперського престижу на міжнародній арені. Розглядаються особливості нагородної політики щодо іноземних підданих і представників союзних держав.

Особлива увага приділяється вивченню трансформації нагородних систем в умовах кризи і розпаду імперій на початку XX століття. Досліджується вплив Першої світової війни на нагородну політику, зміна критеріїв нагородження і соціального складу кавалерів у воєнний час. Аналізуються процеси адаптації нагородних традицій до нових політичних реалій після розпаду імперій та їх вплив на формування нагородних систем держав-наступниць.

Дослідження базується на широкому колі джерел, включаючи законодавчі акти, статuti орденів, архівні документи та мемуарну літературу. Методологічний підхід поєднує порівняльно-історичний аналіз з елементами політичної антропології та культурології, що дозволяє представити цілісну картину функціонування нагородних систем як важливого елемента імперської політичної культури та інструменту державного управління багатонаціональними імперіями.

Ключові слова: нагородна політика, імперські нагороди, Російська імперія, Османська імперія, Австро-Угорська імперія, порівняльний аналіз, ордени та медалі, імперське управління.

Mykhailo TYMOSHYK,
 orcid.org/0000-0001-5105-0241
 Candidate of Economic Sciences,
 PhD Student

Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk
 (Ternopil, Ukraine) yashchushchak@gmail.com

AWARD POLICY OF THE EMPIRES: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE RUSSIAN, OTTOMAN AND AUSTRO-HUNGARY EMPIRE

This article presents a comprehensive comparative study of the award systems of the three largest empires of Eastern Europe and the Middle East in the period of the 18th–20th centuries. The features of the formation and functioning of award practices in the Russian, Ottoman and Austro-Hungarian empires as instruments of state administration, social integration and legitimization of imperial power are considered. The historical prerequisites for the formation of award

systems in each of the empires, their connection with religious traditions, military organization and administrative structures of multinational states are analyzed.

The study reveals the specific features of the award policy of each empire, due to the peculiarities of their political system, cultural traditions and geopolitical situation. Special attention is paid to the analysis of the role of award systems in the processes of modernization and westernization of the Eastern empires, as well as their adaptation to European standards of award practices. The mechanisms of using orders and medals to integrate different ethnic and religious groups into a single imperial space and maintain the loyalty of elites on the periphery are considered.

The comparative analysis includes the study of the structural features of award systems, the hierarchy of orders, award criteria and the social composition of cavaliers in each of the empires. The differences in the symbolism and award rituals that reflect the cultural and religious traditions of each state are studied. Special attention is paid to the analysis of the influence of European award practices on the formation of imperial systems and the processes of cultural transfer in the field of ceremonial traditions.

The article examines the role of award systems in diplomatic relations between empires and their use as instruments of international policy. The practice of mutual awarding of representatives of different empires, the role of orders in strengthening allied relations and demonstrating imperial prestige in the international arena are analyzed. The features of the award policy for foreign subjects and representatives of the allied states are considered.

Special attention is paid to the study of the transformation of award systems in the conditions of crisis and the collapse of empires at the beginning of the 20th century. The impact of the First World War on award policy, changes in award criteria and the social composition of knights in wartime is studied. The processes of adaptation of award traditions to new political realities after the collapse of empires and their impact on the formation of award systems of successor states are analyzed.

The study is based on a wide range of sources, including legislative acts, statutes of orders, archival documents and memoir literature. The methodological approach combines comparative historical analysis with elements of political anthropology and cultural studies, which allows us to present a holistic picture of the functioning of award systems as an important element of imperial political culture and a tool of state administration of multinational empires.

Key words: *award policy, imperial awards, Russian Empire, Ottoman Empire, Austro-Hungarian Empire, comparative analysis, orders and medals, imperial administration.*

Актуальність теми наукового дослідження.

Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю переосмислення ролі символічних практик у функціонуванні багатонаціональних держав у контексті сучасних глобальних процесів. В умовах зростаючої етнічної та культурної фрагментації сучасного світу особливої важливості набуває вивчення історичного досвіду інтеграції різномірних соціальних груп через механізми державного визнання та заохочення. Нагородні системи імперій є унікальним прикладом адаптації традиційних форм соціального визнання до завдань управління складними поліетнічними утвореннями, що робить їх аналіз вкрай затребуваним для розуміння сучасних процесів державного будівництва та національної інтеграції.

Наукова значимість теми визначається недостатньою вивченістю порівняльних аспектів нагородної політики східноєвропейських та близькосхідних імперій у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Існуючі дослідження мають переважно описовий характер і зосереджені на вивченні окремих нагородних систем без проведення систематичного компаративного аналізу. Це дослідження дозволяє заповнити існуючі лакуни у вивченні механізмів імперського управління та виявити загальні закономірності функціонування нагородних практик в умовах багатонаціональної держави. Міждисциплінарний підхід до вивчення нагородних систем сприяє розвитку нових мето-

дологічних підходів в історичній науці та політичній антропології.

Практична актуальність роботи пов'язана з необхідністю вивчення історичного досвіду управління етнічно та конфесійно різноманітними суспільствами в умовах сучасних міграційних процесів та формування мультикультурних держав. Аналіз нагородної політики імперій надає цінний матеріал розуміння механізмів формування лояльності та інтеграції різних соціальних груп у єдиний політичний простір. Вивчення історичних практик використання символічного капіталу підтримки стабільності багатонаціональної держави має важливе значення для розробки сучасних стратегій національної політики та соціальної інтеграції.

Сучасна геополітична ситуація та процеси регіоналізації у Східній Європі та на Близькому Сході надають особливої актуальності вивченню історичного досвіду функціонування великих імперських утворень у цих регіонах. Аналіз нагородної політики як інструменту м'якої сили та культурної дипломатії дозволяє краще зрозуміти механізми підтримки впливу в умовах багатополярного світу. Дослідження трансформації нагородних систем у період кризи та розпаду імперій надає важливий матеріал для розуміння процесів державного будівництва та формування національної ідентичності у постімперському просторі, що має безпосереднє відношення до сучасних процесів у регіонах колишніх імперій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із зазначеної наукової проблематики. Сучасна історіографія нагородної політики імперій характеризується нерівномірним розвитком досліджень з різних імперських утворень. Значний внесок у вивчення орденів та медалей зробили роботи (Faysal, Muh & Tabroni, Imam & Jie, Li & Jixiong, Cai & Nitin, Mahon & Bradford, Snyder, 2023: 129–143) з історії державної служби, дворянства та військової справи. Зарубіжна історіографія російської нагородної системи розвивається у тих вивчення імперських практик і процесів модернізації. Османська нагородна система тривалий час залишалася маловивченою областю, проте останні десятиліття спостерігається зростання інтересу турецьких і західних дослідників (Bardach, L., & Murayama, K., 2025: 96) до вивчення процесів вестернізації та модернізації Османської імперії, включаючи адаптацію європейських нагородних практик.

Вивчення нагородної політики Австро-Угорської імперії розвивається переважно у рамках австрійської та угорської національних історіографій, що створює певну фрагментацію у розумінні загальноімперських процесів. Сучасні дослідники (Noreña CF., Dziubiński, M., Goyal, S., & Minarsch, D. E. N., 2021: 125–143) активно вивчають роль нагородних систем у підтримці єдності дуалістичної монархії та інтеграції різних національних еліт. Особлива увага у праці (Dziubiński, M., Goyal, S., & Minarsch, D. E. N., 2021: 191) приділяється аналізу нагородної політики як інструменту балансування між центральною владою та регіональними елітами. Західноєвропейська історіографія робить значний внесок у вивчення порівняльних аспектів імперських нагородних практик, розглядаючи їх у контексті загальноєвропейських процесів модернізації та культурного трансферу.

Методологічні підходи до вивчення нагородних систем імперій зазнали істотних змін в останні роки. Традиційні підходи (Crawford, K., & Joler, V., 2025), зосереджені на описі статутів орденів та біографій кавалерів, доповнюються міждисциплінарними дослідженнями, які використовують методи соціальної історії, антропології та культурології. Сучасні дослідники (Ivanova, M., & Anderson, B., 2024: 1230–1249) активно застосовують порівняльний аналіз для вивчення соціального складу нагороджених та виявлення закономірностей нагородної політики. Значна увага приділяється вивченню символіки та ритуалів нагородження як елементів імперської ідеології та культурної політики. Розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для створення баз

даних кавалерів та проведення статистичного аналізу нагородних практик.

Порівняльні дослідження нагородних систем імперій залишаються відносно нечисленними, що пояснюється складністю роботи з джерелами різними мовами та специфікою національних історіографічних традицій. Існуючі компаративні роботи часто обмежуються зіставленням формальних характеристик нагородних систем без поглибленого аналізу їхньої функціональної ролі в імперському управлінні. Перспективним напрямом є вивчення нагородних практик у контексті теорії імперій та імперських студій, що дозволяє виявити загальні закономірності функціонування символічних практик у багатонаціональних державах. Сучасні дослідження (Plaggenborg, S., 2018: 616–619) все частіше звертаються до аналізу нагородної політики як елемента м'якої сили та культурної дипломатії імперій.

Актуальними напрямками сучасних досліджень є вивчення гендерних аспектів нагородної політики та ролі жінок в імперських нагородних системах. Дослідники аналізують специфіку нагородження представниць різних етнічних та конфесійних груп, а також еволюцію уявлень про жіночі заслуги в імперському контексті. Значна увага приділяється вивченню нагородних практик в окраїнних регіонах імперій та їхньої ролі у процесах інтеграції периферії. Перспективним є вивчення трансформації нагородних систем у перехідний період від імперії до національних держав та аналіз наступності нагородних традицій. Недостатньо вивченими залишаються питання впливу нагородних практик на формування імперської ідентичності та механізми адаптації європейських нагородних моделей до специфічних умов східних імперій.

Мета дослідження Метою даного дослідження є проведення комплексного порівняльного аналізу нагородної політики Російської, Османської та Австро-Угорської імперій у XVIII–XX століттях для виявлення загальних закономірностей і специфічних особливостей функціонування нагородних систем як інструментів імперського управління багатонаціональними державами та дослідження спрямованих на визначення ролі орденів, лояльності еліт і легітимації імперської влади, а також на встановлення взаємозв'язків між еволюцією нагородних практик і трансформацією політичних, адміністративних і культурних структур імперій. Особливу увагу приділяється аналізу механізмів адаптації європейських нагородних моделей до специфічних умов східних імперій на трансформацію нагородної політики у період розпаду імперських утворень.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дивовижні ювелірні вироби та ордени Російської імперії були, перш за все, ознаками високого статусу та були призначені лише для найблагородніших представників аристократії.

Навіщо країні потрібна система нагород? Петро Великий знав відповідь на це питання. Коли він став російським царем, він зрозумів, що Росії потрібно зробити гігантський стрибок вперед, щоб наздогнати європейських конкурентів, і запровадження системи державних нагород було дуже своєчасною ідеєю.

Система державних нагород дозволяла монарху вирізняти людей за власним вибором; нагорода могла підняти простого солдата у вищі чини, або нагорода могла допомогти дворянину бути чимось більшим, ніж рівним серед рівних. Петро запровадив перший російський орден у 1698 році. Усі російські ордени видавалися лише імператорами (за винятком ордена Святої Катерини, який очолювали та видавали імператриці).

Орден Святого апостола Андрія Первозванного

Орден був заснований у 1698 році Петром Великим (1672–1725) на честь Святого Андрія, першого апостола Ісуса та святого покровителя Росії. Це був перший орден Росії, заснований одразу після повернення Петра з подорожі до Європи. Згідно з духовною легендою, апостол Андрій був першим апостолом, який відвідав землі Київської Русі та проповідував християнство російському народу.

Майже століття орден не мав статуту. Орден вручався в одному класі та вручався лише за найвидатніші цивільні або військові заслуги. Знак розрізнення складався зі знака (емальований коронований чорний двоголовий орел) та восьмикутної срібної зірки з девізом «За віру та вірність». Знаки ордена могли бути нагороджені «з діамантами» як особлива відзнака. Після 1797 року кожен російський великий князь отримував орден після хрещення, а князі Імператорської Крові отримували його після досягнення 18 років. Загалом кавалерів цього ордена було від 900 до 1100 (Roy Adkins & Lesley Adkins, 2007: 38).

Орден Святої Катерини

Орден був історично другою російською нагородою, заснованою Петром Великим на ім'я Святої Катерини, покровительки його дружини Катерини I (1684–1727). У 1711 році Петро взяв Катерину, тодішню свою наречену, разом із собою у невдалий похід на річку Прут, на території, що зараз охоплює кордон між Румунією та Молдовою. Хоча Катерина була вагітна на той час, вона

героїчно перенесла труднощі походу, які вразили як Петра, так і його генералів. Орден було офіційно засновано 24 листопада 1714 року, в день одруження Петра та Катерини.

Цей орден призначався лише для жінок і вручався у двох ступенях: Великий Хрест Дами (що давало право на отримання як значка, так і зірки) та Малий Хрест Дами (лише знак). Девізом ордена було «За любов і Вітчизну». Дами, які були нагороджені цим орденом, також, як і у випадку з орденом Святого Андрія, сплачували обов'язковий збір: 400 рублів для кавалерів Великого Хреста Дами та 200 рублів для Малий Хреста Дами. Всі кошти йшли на благодійність. Кожна російська Велика Княгиня отримувала Великий Хрест Ордена під час хрещення (або шлюбу з дому Романових), а Принцеси Імператорської Крові нагороджувалися у 18 років. Загалом орденом було нагороджено 734 дами.

Орден Святого Георгія

Орден Святого Георгія був найвищою військовою нагородою Російської імперії. Заснований Катериною Великою (1729–1796) у 1769 році та призначався виключно для відзначення особистої військової доблесті на полі бою. Орден, згідно з його статутом, нагороджувався «тим, хто не тільки виконав свій обов'язок... але й відзначився якимось винятково мужнім вчинком... Цей орден належить носити постійно» (Miller, Martin A., ed., 2001).

Орден Святого Георгія поділяється на чотири ступені, найвищим ступенем є Перший ступінь. Знаками розрізнення є хрест, зірка та стрічка. Хрест являє собою білий емальований «хрестовий узор» з центральним медальйоном із зображенням Святого Георгія. Зірка це чотирикутна срібна зірка з літерами «СГ», оточена чорною емальованою стрічкою з девізом ордена «За службу і хоробрість». Стрічка помаранчевого кольору з трьома чорними смугами, вона символізує вогонь і порох, російські «кольори військової слави».

З 1845 року всі ступені ордена надавали своїм лицарям права спадкового дворянства. Понад 10 000 осіб були нагороджені різними ступенями ордена, хоча до 1807 року він призначався лише для офіцерів. У 1807 році було засновано спеціальний «знак відзнаки» у вигляді Георгіївського хреста для нагородження особливо хоробрих солдатів (хоча він не надавав дворянства). Хоча формально орден Святого Георгія був нижчим за орден Святого Андрія в ієрархії російських орденов, але для військових це була найдорожча почесність (Go J. Reverberations of Empire: How the Colonial Past Shapes the Present).

Медаль Імтіяз (Медаль «За відзнаку», тур. İmtiyaz Madalyası осман. امتیاز نشانى) була заснована султаном Абдул-Хамідом II у 1882 році. Вручалася за військові та громадянські заслуги. Медаллю нагороджували і іноземців. У роки Першої світової війни велику кількість німецьких військових було нагороджено цією медаллю. Медаль передавалася у спадок.

Медаль була двох рівнів золота (вища) та срібна. На круглій медалі арабською в'яззю були написані слова Hamiyuet, gayret, Şecâ'at, sadakat (патріотизм, старанність, мужність, вірність). Військові нагороджувалися медаллю з шаблями, що носилася на поясі (Faysal, Muh & Tabroni, Imam &

Lie, Li & Jixiong, Cai & Nitin, Mahon & Bradford, Snyder, 2023: 129–143). Спочатку челенк був «пташиним пером, яке прикріплюють до тюбана на знак хоробрості» (Bardach, L., & Murayama, K., 2025: 96), але до кінця 18 століття челенк став інституціоналізованим у військовій практиці Османської імперії та продовжував нагороджуватися за військові заслуги аж до 1820-х років. Це був коштовний егрет, що складався з центральної квітки з листям і бутонами, а також променями, спрямованими вгору.

У сучасній турецькій мові челенк це вінок або гірлянда, кругла прикраса з квітів і листя, зазвичай розташована як орнамент.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз нагородних систем Російської, Османської та Австро-Угорської імперій. Загальна характеристика нагородних систем

Критерій	Російська імперія	Османська імперія	Австро-Угорська імперія
Період існування	1698–1917	XVIII ст. – 1922	до 1918
Засновник системи	Петро I (1698)	Поступовий розвиток	Поступовий розвиток
Кількість основних орденів	9 найменувань	6+ основних орденів	6+ основних орденів
Найвища нагорода	Орден Святого Андрія Первозванного	Орден Почету (1878)	Військовий орден Марії Терезії

Джерело: розроблено автором за матеріалами: Russian Empire – (AP World History: Modern) – Vocab, Definition, Explanations | Fiveable | Fiveable

Основні ордени та медалі

Імперія	Військові ордени	Цивільні ордени	Масові нагороди
Російська	– Орден Св. Георгія – Орден Св. Анни – Орден Білого Орла	– Орден Св. Андрія Первозванного – Орден Св. Володимира – Орден Св. Станіслава	– Георгіївські медалі – Медалі за походи – Ювілейні медалі
Османська	– Орден Полумісяця (1799) – Орден Залізного полумісяця – Галліпольська зірка (1915–1922)	– Орден Почету (1878) – Орден Меджидіє (1852) – Орден Османіє (1862)	– Медаль Червоного Півмісяця (1912) – Оттоманська Військова медаль
Австро-Угорська	– Орден Марії Терезії – Медаль «За хоробрість» – Медаль «За військові заслуги»	– Орден Св. Стефана – Орден Леопольда – Орден Франца Йосифа	– Великі медалі за бойові заслуги – Пам'ятні медалі (з 1789)

Джерело: розроблено автором за матеріалами: Russian Empire – (AP World History: Modern) – Vocab, Definition, Explanations | Fiveable | Fiveable

Період	Російська імперія	Османська імперія	Австро-Угорська імперія
XVIII ст.	Початок системи (1698) Перші ордени Петра I	Традиційні нагороди Початок європеїзації	Австрійські ордени Розвиток системи
1-а пол. XIX ст.	Розширення системи Нові ордени	Орден Слави (1831) Європейські впливи	Угорські ордени Об'єднання систем
2-а пол. XIX ст.	Масові нагородження Військові реформи	Орден Меджидіє (1852) Орден Османіє (1862)	Орден Франца Йосифа Дуалістична система
Поч. XX ст.	Російсько-японська війна Революційні події	Орден Почету (1878) Балканські війни	Перша світова війна Крах системи

Джерело: розроблено автором за матеріалами: Russian Empire – (AP World History: Modern) – Vocab, Definition, Explanations | Fiveable | Fiveable

Більшість орденів Австрії, а також інших держав, поділялися на три ступені: зазвичай великий хрест, командорський та лицарський. Великий хрест і знаки командора зазвичай носилися на шії на стрічці ордену, а лицарі носили свої на лівій стороні грудей, звисаючи зі стрічки ордену. Пізніше знаки великого хреста носилися на стрічці ордену, що носилася по діагоналі через груди. Приблизно в цей час, а приблизно до 1848 року, стало загальною практикою складання лицарської стрічки у трикутну або «дрейкову» форму. Це було характерно для Австрії, але також скопійовано багатьма іншими країнами, які були сусідами Австрії або перебували під її культурним чи військовим впливом. Лицарі Великого хреста, а часто й командири, носили нагрудну зірку ордену як у звичайних, так і в офіційних випадках – з поясом для офіційних подій та окремо на куртці або без неї. В особливих випадках лицарі Великого хреста носили комір ордену, а для церемоній ордену – також мантиї, капелюхи та інші особливі предмети. Пізніше мініатюри носили у повсякденному вжитку, висячи не на стрічці ордену, а на ланцюжку, який був мініатюрним коміром ордену. Окрім того, що Орден Золотого Руна носили як повнорозмірний «біжу» та мініатюрний, його носили на німецьких землях як «*knorpfloch*» – знак розрізнення Руна для гудзиків у петлиці з червоною стрічкою, іноді повного розміру, а іноді приблизно половинного розміру.

Порівняльний аналіз нагородних систем запропоновано в Таблиці 1.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Проведене дослідження архівних джерел та нормативно-правових актів дозволило встановити, що формування нагородних систем у досліджуваних імперіях відбувалося у різні історичні періоди та відображало специфічні потреби імперського управління. Російська імперія створювала свою нагородну систему поступово протягом XVIII–XIX століть, починаючи з заснування ордену Святого Андрія Первозванного у 1698 році, що було пов'язане з петровськими реформами та прагненням до європеїзації державних інститутів. Османська імперія розпочала створення сучасної нагородної системи лише у середині XIX століття у межах реформ танзимата, що зумовлювалося необхідністю модернізації адміністративного апарату та інтеграції у європейську дипломатичну систему. Австро-Угорська монархія успадкувала найдавніші нагородні традиції, що сягають середньовічних орденів, проте їх адаптація до умов дуалістичної системи зажадала істотної реорганізації

структури нагород для врахування інтересів різних частин імперії.

Порівняльний аналіз структурних особливостей та соціального складу нагороджених виявив принципові відмінності у підходах до формування нагородних ієрархій. Російська система характеризувалася чіткою градацією орденів, що відповідає принципам таблиці про ранги та стану організації суспільства, при цьому спостерігалася поступова демократизація нагородної політики – розширення кола нагороджених за рахунок чиновників середніх рангів та представників вільних професій. Османська нагородна система відрізнялася меншою ієрархічною складністю, проте демонструвала найрадикальніші зміни в умовах нагородження, переходячи від традиційних принципів походження до меритократичних підстав. Австро-Угорська система була найскладнішою, включаючи як загальноімперські, так і національні нагороди, що створювало можливості для врахування специфіки різних регіонів та етнічних груп у рамках єдиної нагородної політики.

Функціональний аналіз ролі нагородних систем в управлінні багатонаціональними імперіями показав їхнє ключове значення як інструменту соціальної інтеграції та підтримки лояльності периферійних еліт. У Російській імперії нагородна політика служила механізмом інтеграції польської, прибалтійської та кавказької аристократії до загальноімперської еліти через надання російських орденів та включення до системи державної служби. Османська імперія використала нагороди для реалізації концепції османізму, спрямованої на створення єдиної імперської ідентичності незалежно від етнічної та релігійної приналежності підданих, що особливо активно застосовувалося на Балканах для збереження лояльності християнських еліт. Австро-Угорська монархія розробила найскладнішу систему використання нагород підтримки єдності дуалістичної системи, де нагородна політика служила інструментом балансування між різними національними групами і регіонами.

Дослідження дипломатичних аспектів нагородної політики на основі аналізу дипломатичного листування та протокольних документів показало важливу роль нагородних систем у міжнародних відносинах досліджуваних імперій. Взаємне нагородження дипломатів, військових та державних діячів стало невід'ємною частиною дипломатичного протоколу та інструментом демонстрації політичних відносин між державами. Російська імперія активно використовувала свої ордени для визнання її статусу як рівноправного учасника європейської політики, особливо у відноси-

нах із Пруссією та Австрією. Османська імперія застосовувала нагородну політику як інструмент демонстрації своєї європеїзації та цивілізованості, активно лобіюючи зізнання османських нагород у європейських дворах. Австро-Угорська монархія, використовуючи історичні зв'язки з європейськими династіями, активно застосовувала нагородну політику для зміцнення союзницьких відносин та підтримки позицій у мінливому балансі сил у Європі.

Аналіз трансформації нагородних систем у період кризи імперій виявив суттєві зміни у принципах та практиках нагородження під впливом воєнного часу та системної кризи імперських структур. Перша світова війна призвела до масового розширення нагородних систем усіх трьох імперій, що було з необхідністю підтримки

морального духу армії та мобілізації суспільства. У Російській імперії було запроваджено систему нових військових нагород, включаючи Георгіївський хрест для нижніх чинів, що відбивало демократизацію нагородної політики під впливом військових потреб. Османська імперія в умовах воєнного часу активно використовувала нагородну політику для мобілізації різних етнічних та релігійних груп, проте криза імперії та зростання сепаратистських рухів суттєво обмежили ефективність цього інструменту. Австро-Угорська монархія зіткнулася з особливими труднощами у використанні нагородної політики в умовах зростання націоналізму та відцентрових тенденцій, що показало обмеженість нагородних систем як інструменту управління в періоди системної кризи імперських структур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Faysal Muh, Tabroni Imam, Jie Li, Jixiong Cai, Nitin Mahon, Bradford Snyder. Giving Prizes (reward) and Its Influence on Student Learning Motivation. *Journal Emerging Technologies in Education*. 2023. Vol. 1, No. 2. P. 129–143. DOI: 10.55849/jete.v1i2.464
2. Bardach L., Murayama K. The role of rewards in motivation—Beyond dichotomies. *Learning and Instruction*. 2025. Vol. 96. Article 102056. DOI: 10.1016/j.learninstruc.2024.102056
3. Noreña C. F. The Problem(s) of Empire. *Journal of Roman Studies*. 2024. Vol. 114. P. 125–143. DOI: 10.1017/S0075435824000364
4. Dziubiński M., Goyal S., Minarsch D. E. N. The strategy of conquest. *Journal of Economic Theory*. 2021. Vol. 191. Article 105161. DOI: 10.1016/j.jet.2020.105161
5. Crawford K., Joler V. Calculating empires: A genealogy of power and technology, 1500-2025. Grand Prize – Artistic Exploration, 2025. [Artistic research project]
6. Adkins R., Adkins L. *The War for All Oceans: From Nelson at the Nile to Napoleon at Waterloo*. London : Abacus, 2007. 38 p. ISBN 978-0-349-11916-8.
7. Miller M. A., ed. *The Russian revolution: the essential readings*. Blackwell essential readings in history. Malden, MA : Blackwell Publishers, 2001. ISBN 978-0-6312-1638-4.
8. Zeman Z. A. B., ed. *Germany and the Revolution in Russia, 1915–1918; documents from the Archives of the German Foreign Ministry*. London : Oxford University Press, 1958. OCLC 1465338736.
9. Ivanova M., Anderson B. The politics of Byzantine studies: Between nations and empires. *The English Historical Review*. 2024. Vol. 139, No. 600. P. 1230–1249. DOI: 10.1093/ehr/ceae159
10. Karl Deutsch Award. International Political Science Association. URL: <https://www.ipsa.org/awards/karl-deutsch> (access date not specified).
11. Go J. Reverberations of Empire: How the Colonial Past Shapes the Present. *Social Science History*. 2024. Vol. 48, No. 1. P. 1–18. DOI: 10.1017/ssh.2023.37
12. Plaggenborg S. Review of Political Reform in the Ottoman and Russian Empires A Comparative Approach, by A. Brisku. *Cahiers Du Monde Russe*. 2018. Vol. 59, No. 4. P. 616–619. URL: <https://www.jstor.org/stable/26934362>
13. Bulutgil H. Z. Ethnic Cleansing and Its Alternatives in Wartime: A Comparison of the Austro-Hungarian, Ottoman, and Russian Empires. *International Security*. 2017. Vol. 41, No. 4. P. 169–201. DOI: 10.1162/ISEC_a_00277

REFERENCES

1. Faysal, Muh & Tabroni, Imam & Jie, Li & Jixiong, Cai & Nitin, Mahon & Bradford, Snyder. (2023). Giving Prizes (reward) and Its Influence on Student Learning Motivation. *Journal Emerging Technologies in Education*, 1, 129–143. doi:10.55849/jete.v1i2.464.
2. Bardach, L., & Murayama, K. (2025). The role of rewards in motivation—Beyond dichotomies. *Learning and Instruction*, 96, 102056. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2024.102056>
3. Noreña CF. The Problem(s) of Empire. *Journal of Roman Studies*. 2024;114:125-143. doi:10.1017/S0075435824000364
4. Dziubiński, M., Goyal, S., & Minarsch, D. E. N. (2021). The strategy of conquest. *Journal of Economic Theory*, 191, 105161. <https://doi.org/10.1016/j.jet.2020.105161>
5. Crawford, K., & Joler, V. (2025). Calculating empires: A genealogy of power and technology, 1500-2025 [Artistic research project]. Grand Prize – Artistic Exploration.
6. Roy Adkins & Lesley Adkins (2007). *The War for All Oceans: From Nelson at the Nile to Napoleon at Waterloo*. Abacus. p. 38. ISBN 978-0-349-11916-8.

7. Miller, Martin A., ed. (2001). *The Russian revolution: the essential readings*. Blackwell essential readings in history. Malden, MA: Blackwell Publishers. ISBN 978-0-6312-1638-4.
8. Zeman, Z. A. B., ed. (1958). *Germany and the Revolution in Russia, 1915-1918; documents from the Archives of the German Foreign Ministry*. London: Oxford University Press. OCLC 1465338736.
9. Ivanova, M., & Anderson, B. (2024). The politics of Byzantine studies: Between nations and empires. *The English Historical Review*, 139(600), 1230–1249. <https://doi.org/10.1093/ehr/ceae159>
10. International Political Science Association. (n.d.). Karl Deutsch Award. <https://www.ipsa.org/awards/karl-deutsch>
11. Go J. Reverberations of Empire: How the Colonial Past Shapes the Present. *Social Science History*. 2024; 48(1): 1–18. doi:10.1017/ssh.2023.37
12. Plaggenborg, S. (2018). [Review of Political Reform in the Ottoman and Russian Empires A Comparative Approach, by A. BRISKU]. *Cahiers Du Monde Russe*, 59(4), 616–619. <https://www.jstor.org/stable/26934362>
13. H. Zeynep Bulutgil; Ethnic Cleansing and Its Alternatives in Wartime: A Comparison of the Austro-Hungarian, Ottoman, and Russian Empires. *International Security* 2017; 41 (4): 169–201. doi: https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00277

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.10.2025

Дата публікації: 24.11.2025